

טעמי המקרא:

„עולה ויורד“ שנשכח *

1224047

טועה הקורא שחושב שלאִיזה פלוני אלמוני מכוונות שורות אלו להזכירו לבל ישתכח. לא לבן אדם אלא לטעם שנשכח הן מוקדשות. ואף לא לטעם מטעמי המצוות כי אם לאחד מטעמי המקרא, היינו מטעמי הקריאה בחשיבותם כפיסוק הקריאה במקראי קודש. התחיל „המעין“ במצוה לפרסם מאמרים על טעויות הקריאה (ראה משה קטן, „המעין“ ניסן תשכ״ח, ושרגא שלומאי „המעין“ תמוז תשכ״ח, על התביר ועל הקדמא והפשטא) אחרי שיודעי דבר כבר מזמן נלחמים נגד בעלי קריאה שאינם מתחשבים כראוי עם חשיבות הטעמים כמפסיקים או כמחברים.

עולה ויורד הרי הוא שמו של טעם אחד ומיוחד מבין טעמי הקריאה בספרי תהלים־משלי־איוב, וכידוע שונים הם ספרי אמ״ת (כראשי תיבות שלהם) בטעמיהם משאר ספרי תנ״ך. אמנם לצערנו נאבדה ממנו במשך הדורות המסורת על צליל ניגונם של טעמים אלה בספרים הנזכרים, מלבד מאחינו בני תימן, אלא שאופן ניגונם בין כה וכה שונה לגמרי ממסורת ניגוני אשכנז. ועל־ידי כן מעטים הם שבכלל שמים לב לטעמים במקרא הספרים הללו, הגם שרגילים הם בשאר הספרים להכיר חשיבות הטעמים בפיסוק וחילוק המקרא.

והגיע הדבר לידי כך שמזמורי תהלים, הן בסידורים והן כשנדפסו כל מזמורי תהלים ביחד, מודפסים בלי טעמי המקרא.

אך דא עקא. הצרה היא שדווקא אחד מהם ידוע לכל אדם, והיא האתנחתא, המופרת מקריאת התורה ושאר הספרים שהיא חוצה את הפסוק לשניים, שהיא – כשמה – מקום מנוחה באמצע הקריאה, כמלך בין המלכים, כאשר כך נקראים הטעמים המפסיקים בלשון בעלי המסורת. וכך גם צורתו המראה גובה ההר שהושג ועד שם עלו ומכאן ירדו.

מה עשו כמה וכמה מו״לים? השאירו בסידורים ובהוצאות תהלים כל אתנחתא ואתנחתא במקומה, והשמיטו כל סימני טעמים אחרים.

* פורסם ב„המעין“, טבת תשכ״א.

ולא ידעו ולא יבינו שבספרי אמ"ת יש מלך עליון שכוחו הרבה גדול מכח האתנחתא, והוא הוא שנקרא, עולה ויורד', אולי מכעין מה שכתבתי שעד סימן זה עלו, וממנו והלאה יורדים לסוף הפסוק, או אולי על פי ניגוני שעלה לקול גבוה ואחר כך ירד, או משום שסימן זה מורכב הוא משני סימנים, אחד מעל המלה, הדומה למהפך, ואחר מתחתיו, כעין מרכא. (יראה נא מי שאינו מכירו בשלושה פסוקים הראשונים של תהלים במלים: רשעים, חפצו, פלגי-מים).

לא בכל פסוק תמצאנו, וכשאינו אז גם האתנחתא שוב שולטת כדרכה בחצי הפסוק. אך בפסוקים שהעולה ויורד' מופיע, דוחה הוא את האתנחתא לדרגה שניה, למשנה למלך, שאינו אלא חוצה חציו השני של המקרא ללא חשיבות גדולה.

ומה יצא מחכמת המו"לים שהשאירו את האתנחתא ומחקו העולה ויורד?

תראו בסידורים ובתהלים בהוצאות שכאלה ותמצאו למשל במזמור כט, ט: קול ה' יחולל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו' – אתנחתא! – וכאילו חצי שני של הפסוק תלוי באויר: כולו אומר כבוד' (העולה ויורד כמובן על יערות') או במזמורי ליל שבת, מזמור צח, ט: לפני ה' כי בא לשפוט הארץ ישפוט תבל בצדק' – אתנחתא! – וכתלוי באויר ההמשך: ועמים במישרים' (העולה ויורד כמובן על, הארץ').

בפסוקים הנזכרים אמנם יכיר מן הסתם הקורא את בנין הפסוק ומפסיק מאליו במקום הנכון, על אף שהסידור והתהלים מראים לו לטעות. (אמנם שמעתי באוזני גם חזנים עמי הארץ שאפילו כאן טעו ושרו בקול זמרה: ויחשוף יערות ובהיכלו.)

אך יש שפסוקי תהלים יסולפו על ידי כך, כגון תהלים ט, כא: שית ה' מורה להם ידעו גוים' – אתנחתא – כאילו הגוים ידעו שישית ה'; במקום לחבר: ידעו גוים אנוש המה' (עולה ויורד על, להם'). או: תהלים י, יח: לשפוט יתום ודרך בל יוסיף עוד' – אתנחתא – כאילו ח"ו לא יוסיף ה' לשפוט דין עני ואביון, במקום לחבר: בל יוסיף עוד לערוץ אנוש מן הארץ' (עולה ויורד הוא על, ודרך').

אבל בכל כלל יש יוצא מן הכלל. וגם כאן איכא ייסורין של אהבה, ייסורין שאינם מכוח חוסר האדם, רק שאין אנו רשאים לחשוב את עצמנו טעמי המקרא אף בתהלים, כשם שעושים כך בטעמי המקרא בתורה ובכל התנ"ך, או שישמיטו את כולם ואף את האתנחתא, או שיכבדו את שניהם באופן שוה, גם את העולה ויורד וגם את האתנחתא, אם בסימניהם המסורים לנו או, אם קשה, בהדפסה בסימון אחר.

למאמרים של ר' משה קטן ושל ח' שרגא שלומאי שהוזכרו לעיל, ניתן

להוסיף פסוקים שטעות בהלכה יוצאת מטעות הקורא: דוגמא אחת בפרשת חוקת, במדבר יט, יב, שאם מפסיקים בעל קריאה כדרכם המשובשת אחרי התביר, יוצא שהמתחטא ביום השלישי יהיה טהור ביום השביעי, ואשר לא יתחטא ביום השלישי, לא יטהר ביום השביעי, כאילו אין הזאה בשביעי עצמו, ואילו המפסיק אחרי הטפחא ישמיע כדן שהמתחטא ביום השלישי וביום השביעי, יטהר, ומי שלא יתחטא בשניהם לא יטהר. או דוגמא אחרת מתחילת פרשת שופטים: תתן לך בכל שעריך אשר ה"א נותן לך לשבטיך, שאם מפסיקים בתביר לפני נותן לך, אין המלה לשבטיך מוסבה אלא על נתינת השערים להם, אך אם, כדן, מפסיקים קצת אחרי נותן לך, אז לשבטיך מוסבה על עיקר המצוה לתת שופטים, וכדן הגמרא שמעמידים שופטים לכל שבט ושמצוה לשבט לדון בני שבטו. וכאלה במקומות רבים.

ולסיום: עצה יעוצה לכל מגידי תהלים (ובפרט למגידי בצבור, שרבים בהם, אפילו באמירת תהלים בישיבות, שאינם יודעים להפסיק כהוגן וכמובן המקרא) שילמדו על כל פנים, כמו שרגילים במקרא התורה, להבדיל בין ה'מלכים' המפסיקים ובין ה'משרתים' המחברים, ובינם לבין עצמם בין מפסיק ומחבר גדול וקטן. למשל: סימן הטיפחא, שבתורה מפסיק הוא, ובתהלים דוקא הוא מחבר כשהוא באמצע המלה, אלא כשהוא מופיע בתחלת אות ראשונה של המלה הוא מפסיק, ונקרא בשם דחי (הדוחה). וראה שהמלבי"ם ורשר"ה הקדימו לפירוש תהלים שלהם סקירה על הטעמים.

ואצרף גם עצה אחרת בהודמנות זו. והיא לחדש המצאה עתיקת ימים שסופרי ימי הבינים המציאוה, והיא אות המשלבת כאחת את האל"ף ואת הלמ"ד כדי למנוע חילול שם קודש. הלואי שיעשו גם היום בבתי הדפוס צורת אות כזו. וימעיטו על ידי כך כתיבת שמות קודש. שהרי לא די להמיר בקו"ף את הה"א של שם, כל זמן שהאל"ף והלמ"ד נשארים יחדיו שהם לעצמם כבר שם קדש. ועל ידי המצאה הנזכרת ימנע הדבר.

ומענין לענין. מלבד קלות הדעת, שמזכירה בעתונות החרדית כמה וכמה פעמים שמות שאינם נמחקים, (ויש, על ידי בורות שאינה יודעת שאף השם צבקות משמות שאינם נמחקים הוא) מתרבים המקרים שבצילומים של בתי כנסיות, פרוכות וכדומה, מצלמים שמות קודש – וסופם לבזיון.

ותצא ממקום זה גם אזהרה למוסדות קודש הנוהגים לקשט כתבי תעמולה שלהם בפסוקים שלמים או בהוספות שיש בהם שמות קודש – וסופם ברוב המקבלים בפח אשפה.

ועוד מענין לענין אחר באותו ענין. משה רבנו – אומר המדרש – מצאו להקב"ה כותר כתרים לאותיות שבספר תורה, ומכאן התגים של שעטנ"ז ג"ץ שאנו מוסיפים להם. אך כתרים אלה לספר תורה מוקדשים הם, ואם יש